

ПРОДУКТИВНІСТЬ ТА ЯКІСТЬ ПАЖИТНИЦІ БАГАТОУКІСНОЇ СОРТУ КИЇВСЬКИЙ В ОПТИМІЗОВАНИХ ПОСІВАХ З ОДНОРІЧНИМИ КОРМОВИМИ КУЛЬТУРАМИ

Викладено результати досліджень з вивчення особливостей формування врожаю зеленої маси пажитниці багатукісної залежно від оптимізації агрофітоценозів однорічних культур.

Багаторічні трави є джерелом кормового білка в зимових раціонах великої рогатої худоби. У раціонах тварин не вистачає майже 11,8 млн т білка, внаслідок чого недобирається щорічно близько 20 - 25 відсотків продукції тваринництва [4]. Для підвищення продуктивності кормових угідь у Львівській області потрібно щорічно проводити корінне поліпшення на площах 35 - 40 тис. га, з яких близько 20 тис. га продуктивних сіножатей. Для збагачення білком кормових раціонів та підвищення продуктивності сіножатей і пасовищ слід розширювати посіви пажитниці багатукісної в польових умовах і тим самим збільшити її питому вагу в окультурених травостоях.

Стан розвитку пажитниці багатукісної під покрив визначають вологозабезпечення, живлення і освітлення рослин [2]. Оптимальне поєднання цих факторів дає змогу сформувати потенціально високопродуктивний травостій пажитниці багатукісної і при доброму догляді за посівом одержувати високі врожаї корму та насіння на наступні роки.

На врожайність і якість корму впливають не тільки густота генеративних стебел злакових трав, але й покривні культури. Багаторічні злакові трави рекомендують висівати весняним підпокровним або безпокровним способом [5].

Польові дослідження проводили на експериментальній базі Інституту землеробства і тваринництва західного регіону УААН.

Найвищий урожай сухої маси (12,3 т/га) одержано з варіанта пажитниця багатукісна + редька олійна, на варіанті пажитниця багатукісна + ріпак ярий – 2,8 т/га (табл. 1).

1. Урожайність сухої маси покривних культур, т/га

№ вар.	Варіанти	Роки			Серед-не	Різниця до контролю	
		2001	2002	2003		т/га	%
1	Вико-вівсяна сумішка на зелений корм	4,3	6,6	5,0	5,3	–	–
2	Пажитниця багатоукісна	2,9	3,0	2,5	2,8	-2,5	53
3	Ріпак ярий на зелений корм	3,0	3,0	2,2	2,8	-2,5	52
4	Редька олійна на зелений корм	12,0	15,7	9,1	12,3	7,0	132
5	Пажитниця однорічна на зелений корм	2,8	3,2	3,3	3,1	-2,3	59
НІР ₀₅ , т/га		1,64	1,09	1,32			

Незважаючи на такий високий врожай корму покривних культур, підпокровні рослини пажитниці багатоукісної вижили і в наступних укосах забезпечили досить високий врожай зеленої маси. Дещо нижчий урожай зібрано на посівах вико-вівсяної сумішки, який протягом років коливався в межах від 4,3 до 6,6 т/га сухої речовини. Пажитниця однорічна як покривна культура забезпечила в середньому за три роки досліджень найнижчий урожай.

Лабораторними аналізами встановлено якісні показники зеленого корму однорічних кормових культур. Наші дослідження показали, що якість корму залежить від виду і видового складу травостою.

Серед видів кормових культур на зелений корм найвищий вміст сирого протеїну виявлено в одновидовому посіві пажитниці багатоукісної – 16,41%. У сухій масі було відзначено досить високий вміст сирого протеїну на варіантах з ріпаком ярим (16,08%) і райграсом однорічним (15,7%). Дещо менше сирого протеїну і білка (14,66 і 9,48%) виявлено на варіанті, де висівали вико-вівсяну сумішку на зелений корм. До складу протеїну входять білки й амінокислоти, тобто азотовмісні сполуки небілкового характеру, а тому вміст білкового компонента в складі трав'яного корму був прямо пропорційним до рівня протеїну в усіх дослідках (табл. 2).

2. Хімічний склад однорічних кормових культур (середнє за 2001 - 2003 рр.)

№ вар.	Варіанти	Протеїн	Білок	Жир	Кліткови- вина	БЕР
		% на абсолютно суху речовину				
1	Вико-вівсяна сумішка на зелений корм	14,66	9,48	2,83	34,64	36,01
2	Ячмінь ярий на зерно	16,71	11,20	2,44	32,34	41,26
3	Овес ярий на зерно	17,33	11,71	2,50	32,58	40,12
4	Пшениця яра на зерно	17,53	11,26	2,48	33,01	39,81
5	Пажитниця багатуокісна	16,41	9,81	3,31	30,06	37,90
6	Ріпак ярий на зелений корм	16,08	11,47	2,46	30,15	40,62
7	Редька олійна на зелений корм	12,82	8,14	2,59	37,92	36,38
8	Пажитниця однорічна на зелений корм	15,70	10,3	3,82	30,75	39,00

Вплив бобового компонента на вміст протеїну і білка в зеленій масі вівса найбільше виражений на початкових фазах вегетації. Характерною особливістю вівса й бобових культур є різна інтенсивність нагромадження азотних сполук впродовж періоду вегетації. Овес у фазі виходу в трубку за вмістом протеїну наближається до вики. У більш пізні терміни кількість його різко зменшується, тоді як у бобових цей процес проходить повільніше.

Найменше сирого протеїну і білка було на варіанті, де висівали редьку олійну на зелений корм (12,8 і 8,1%).

Важливим показником якості корму є вміст клітковини в зеленій масі, який значною мірою впливає на поживну та енергетичну його цінність. Вона відіграє важливу фізіологічну роль не тільки як джерело енергії, а й як фактор, що забезпечує нормалізацію процесів перетравлення поживних речовин. Оптимальний вміст клітковини в раціоні ВРХ повинен становити 21 - 27% [1]. Між концентрацією клітковини і протеїну існує зворотна залежність, тобто у видів однорічних трав із більшим вмістом протеїну рівень клітковини є меншим.

У наших дослідженнях вміст сирогої клітковини в зеленій масі кормових культур коливався в межах 30,1 - 34,6%. Найбільше її було в

сухий речовині ярого ріпаку (37,9%). Суттєві корективи у вміст клітковини в кормах однорічних кормових культур внесли посушливі умови 2000 р.: цей показник був дещо вищий від оптимальних норм.

Відсоток жиру на варіантах із кормовими культурами істотно не відрізнявся. Максимальний вміст жиру (3,8%) зафіксовано на варіанті, де висівали райграс однорічний на зелений корм. На інших варіантах його вміст коливався від 2,5 до 2,8%. В одновидових посівах пажитнице-кострицевого гібриду вміст жиру становив 3,3%.

Безазотисті екстрактивні речовини (БЕР), основну масу яких складають цукри, крохмаль, частина геміцелюлоз, органічні кислоти та інші речовини, беруть участь в різних процесах обміну і, як відомо, визначають доступність валової енергії кормів для засвоєння організмом тварин, а вміст останньої залежить від фаз розвитку трав, видового і сортового складу травостоїв.

Оптимального використання тваринами органічних поживних речовин можна очікувати тільки в тому випадку, якщо корми містять достатню кількість мінеральних елементів, які мають досить відчутний вплив на здоров'я і продуктивність тварин [3]. Рівень мінеральних речовин у травах залежить від інтенсивності біологічного поглинання хімічних елементів з ґрунту, що визначається екологічними і фізіологічними факторами, а також видовими та сортовими особливостями фітоценозів. За вмістом безазотистих екстрактивних речовин найкращі варіанти є з ріпаком ярим (40,62%) і пажитницею однорічною (39,0%) на зелений корм.

Висновки. На основі проведених досліджень встановлено, що вирощування пажитниці багатокісної в оптимізованих посівах з однорічними кормовими культурами забезпечує два повноцінних урожаї з одиниці площі, що дало можливість скоротити енерговитрати майже вдвічі і зібрати від 3,8 до 12,3 т/га сухої маси.

Література

1. Батерук М. М. Віддалена гібридизація селекції видів пажитниці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. с.-г. наук : спец. 06.00.05 „Селекція і насінництво” / Батерук М. М. – К., 1995. – 29 с.
2. Ватагин А. В. Влияние покровных культур на урожайность многолетних трав / А. В. Ватагин, К. Х. Галимов // Земледелие. – 1981. - № 7. – С. 29 - 30.
3. Дукаревич Б. И. Справочник по минеральным удобрениям / Б. И. Дукаревич. – М. : Колос, 1976. – 187 с.

4. Мащак Я. І. Луківництво в теорії і практиці / Я. І. Мащак. – Львів : [Сполом], 2005. – 295 с.

5. Новоселов Ю. К. Кормовые культуры в промежуточных посевах / Ю. К. Новоселов, В. В. Рудоман. – М. : Агропромиздат, 1988. – 158 с.